

Marcin Kowalski

"Więcej szczęścia jest w dawaniu
aniżeli w braniu : księga pamiątkowa
dla Księdza Profesora Waldemara
Chrostowskiego w 60. rocznicę
urodzin", red. Barbara Strzałkowska,
Warszawa 2011 : [recenzja]

Collectanea Theologica 81/4, 177-182

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Barbara STRZAŁKOWSKA (red.), *Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Waldemara Chrostowskiego w 60. rocznicę urodzin*, Ad Multos Annos 15, Stowarzyszenie Biblistów Polskich, Warszawa 2011, t. 1, ss. 1-544, t. 2, ss. 545-1114, t. 3, ss. 1115-1689.

Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu to publikacja, która już na pierwszy rzut oka robi na czytelniku spore wrażenie, zawiera się bowiem w trzech tomach, które liczą ogółem 1689 stron. Rozmiary dzieła zbiorowego, za którego redakcję odpowiada dr Barbara Strzałkowa, pełniąca funkcję sekretarza Stowarzyszenia Biblistów Polskich, tłumaczy fakt, że dedykowane jest wybitnemu naukowcowi, przewodniczącemu Stowarzyszenia Biblistów Polskich, ks. prof. dr hab. Waldemarowi Chrostowskiemu. *Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu* to księga pamiątkowa poświęcona Dostojnemu Jubilatowi w 60. rocznicę jego urodzin.

Dzieło dzieli się na trzy części. Pierwsza z nich zawiera życiorys ks. prof. Waldemara Chrostowskiego oraz bibliografię jego publikacji podaną w porządku chronologicznym oraz w układzie rzeczowym. Z tego pieczołowicie archiwizowanego dorobku wyłania się postać twórczego biblisty, wrażliwego duszpasterza, zaangażowanego społecznika i człowieka potrafiącego ciekawie realizować swoje życiowe pasje. Jeśli chodzi o zebrany w księdze pamiątkowej dorobek naukowy, przytoczmy kilka zaledwie danych, które mówią dobitnie o tym, jakiego formatu badaczem jest ks. prof. Chrostowski: to autor ponad 2 tysięcy publikacji, w tym 17 książek i 194 artykułów naukowych, promotor 84 prac magisterskich i licencjackich oraz 14 doktoratów, recenzent w 24 przewodach do uzyskania stopnia doktora habilitowanego; wygłosił ponad 1000 konferencji, prelekcji i wykładów; jest założycielem i redaktorem ośmiu serii wydawniczych (w tym „Prymasowskiej Serii Biblijnej” oraz serii „Rozprawy i Studia Biblijne”), a także wieloletnim organizatorem sympozjów teologicznych „Kościoł a Żydzi i judaizm” (1989-2008). Dorobkiem naukowym i przedsięwzięciami ks. prof. Waldemara Chrostowskiego można by obdzielić niejedno życie. Tom pierwszy będzie niewątpliwie interesował tych, którzy chcą bliżej poznać profil badawczy ks. prof. Chrostowskiego lub poszukują odniesienia do konkretnych pozycji bibliograficznych z jego bogatego dorobku.

Tom drugi i trzeci księgi pamiątkowej zawierają artykuły dedykowane Czcigodnemu Jubilatowi autorstwa biblistów reprezentujący liczne ośrodki na-

ukowe w Polsce. Artykułów jest ogółem 70. Uszeregowane są według klucza alfabetycznego nazwisk autorów. Ze względu na ilość materiału niemożliwe będzie omówienie każdej z pozycji. Z konieczności ograniczymy się do wymienienia autorów oraz tytułów, podając nieco więcej szczegółów przy ciekawszych pozycjach. Dla wygody zainteresowanych lekturą książki pamiątkowej podzielimy jej zawartość na pozycje dotyczące Starego i Nowego Testamentu, Ojców Kościoła i pisarzy chrześcijańskich, krytyki tekstualnej i hermeneutyki biblijnej, literatury pozabiblijnej oraz *varia*.

Do działu obejmującego Stary Testament można przypisać ok. 19 artykułów. Otwiera go pozycja o Michała Baranowskiego OFM Conv. *Miasto zbudowane z drogocennych kamieni (Iz 54,11-12)*, dla którego inspiracją, jak wyznaje sam autor, stała się książka ks. prof. Chrostowskiego *Ogród Eden – zapoznane świadectwo asyryjskiej diaspory* (Warszawa 1996). Następnie, wymieniając w kolejności, w jakiej się pojawiają, mamy następujących autorów i artykuły: ks. Maciej Basiuk, *Abraham wzorem ojca*; ks. Grzegorz Boboryk, *Bóg JHWH jako ....zaddik.... w Księdze Psalmów. Studium Teologiczne*; ks. Tadeusz Brzegowy, *Nowa pieśń o winnicy w Księdze Izajasza (27,2-11)* (egzegeza i komentarz do Iz 27,2-11); ks. Dariusz Dogondke, *Hebrajskie wyrażenie „świadek szybki” (Ml 3,5)* oraz Leszek Jańczuk, *Biblijna symbolika trąby*. Po nich w ciekawym choć słabo bibliograficznie udokumentowanym artykule *Dwanaście pokoleń Izraela* ks. Tomasz Jelonek ukazuje symbolikę liczby 12, która przetrwa faktyczny rozpad pokoleń Izraela. W dalszej kolejności w dziale Starego Testamentu możemy wyliczyć następujące pozycje: ks. Krzysztof Piotr Kowalik, *Czy mędrzec jest syt życia? Mądrość w świetle Księgi Koheleta*; ks. Roman Krawczyk, *Wywiad w starożytnym Izraelu*; ks. Wojciech Pikor, *Retoryka Chwały Jahwe w Ez 10* (rzetelna analiza retoryczna poparta dobrą bibliografią); o Wojciech Stabryła OSB, *Zdrowie i choroba w starożytnym Izraelu* (z jakimi chorobami borykali się starożytni i jak sobie z nimi radzili) oraz Teresa Stanek, *Parashat Lekh Lekha (Rdz 12,1 – 17,27) – struktura i przesłanie*. W ostatnim artykule autorka ukazuje, jak w świetle liturgii synagogalnej Żydzi odczytują historię Abrahama.

Dalej, w dziale Starego Testamentu umieszczamy następujących autorów i tytuły: ks. Jacek Stefański, *Imiona Józefa Egipskiego – zapowiedź roli św. Józefa w Nowym Testamencie i Kościele*; ks. Mariusz Szmajdziński, *„Moje wielkie wojsko, które zesłałem na was” (Jl 2,25). Obraz szarańczy w Księdze Joela* (dobra bibliografia zagadnienia); ks. Waldemar Szczerbiński, *Obcy wśród Żydów. O partykularyzmu do uniwersalizmu*; ks. Antoni Tronina, *Trzydziestu bohaterów Dawida (2 Sm 23,24-39). Uwagi onomastyczne* (ciekawe konkluzje eklezjalne); ks. Piotr Waszak, *„Różdżka” i „drośl” jako naznaczone*

funkcją pasterską. *Propozycja poszerzonej interpretacji Iz 11,1.10 na bazie danych przyrodniczych* (autor wskazuje na drzewo oliwne jako podłoże dla obrazów prorockich). Sekcję starotestamentową zamykają artykuły ks. Mirosława S. Wróbla, *Duch Boży w Starym Przymierzu* oraz Iwony Zielonki, *Kobieta sławiona pieśnią w Starym Testamencie – dzielna kobieta jako ideal żony i matki (Prz 31,10-31)*.

W porównaniu ze Starym Testamentem, artykuły tematycznie związane z Nowym są liczniejsze (29). Ksiądz Andrzej Banaszak (*Teologiczny wizerunek Jerozolimy w dwuczłonowym dziele Łukasza*) ukazuje Jerozolimę jako zwornik literacko-teologiczny dla Ewangelii Łukasza oraz Dziejów Apostolskich. Następnie do sekcji Nowego Testamentu kwalifikujemy następujące pozycje: o. Tomasz S. Dąbek, OSB, *archegos – tytuł Chrystusa i Jego naśladowców*; ks. Karol Dąbrowski CSMA, *Modlitwa w życiu Apostoła Narodów – fundament Pawłowego głoszenia*; ks. Stanisław Haręzga, *Kapłaństwo chrześcijan jako „droga nowa i żywa” (Hbr 10,19-25)*; Joanna Jaromin, *Rozwój królestwa Bożego w przypowieściach Ewangelii według św. Marka*; ks. Mirosław Jasiński, *Mądrościowy motyw w nauczaniu i polemice Jezusa*; s. Ewa J. Jezierska OSU, *„Lepsza” czy „dobra” jest część wybrana przez Marię? Znaczenie przymiotnika agathos.... w Łk 10,38-42*.

Dalej w godnym uwagi artykule *Cytaty z Księgi Jeremiasza w Ewangelii wg. św. Mateusza* o. Wiesław Jonczyk SJ ukazuje aktualizację orędzia Jeremiasza w nauczaniu Jezusa; bp. Zbigniew Kiernikowski (*Tryptyk wprowadzający w narrację męki Jezusa*) przeprowadza analizę wydarzeń poprzedzających mękę Chrystusa oraz pokazuje krystalizujące się w nich postawy głównych bohaterów, zaś ks. Dariusz Kotecki w „*Negatywna tolerancja” a Kościół. Odpowiedź Ap 2,18-29* proponuje nam uwspółcześioną lekturę Apokalipsy w świetle relacji państwo-Kościół. Warto także zatrzymać się przy artykule ks. Janusza Kręcidło, *Biblijne orędzie pojednania*, zawierającym dobrą analizę jednego z najważniejszych teologicznych nowotestamentowych pojęć, jakim jest „pojednanie”, czy problematycznym acz skłaniającym do myślenia artykule Wojciecha Koska *Jezus jako Anathema (1 Kor 12,3) w świetle Didache 16,5 w tłumaczeniu Anny Świderkówny* (problematyczne pod wieloma względami odczytanie terminu *anathema*).

Dalej wśród tekstów poświęconym zagadnieniom Nowego Testamentu wyliczyć możemy następujących autorów i artykuły: o. Piotr Kasiłowski SJ, *Wskrzeszenie Łazarza (J 11,1-44)*; ks. Jacek Kucharski, *Paweł z Tarsu jako nauczyciel według Drugiego Listu do Tymoteusza*; o. Waldemar Linke CP, *Od szabatu do niedzieli. Ciągłość i nieciągłość tradycji świętowania*; ks. Jan Łach, *Konieczność postępowania zgodnie z przyjętą Bożą nauką (Hbr 2,1-4)*. W ar-

tykule *Jezus naprzeciw świętyni (Mk 13)* ks. Artur Malina postuluje odczytanie mowy Jezusa w Mk 13 w obrębie gatunku mów prorockich nie apokaliptycznych, zaś ks. Mieczysław Mikołajczak w *Cud uzdrowienia chromego od urodzenia w imię Jezusa Chrystusa (Dz 3,1-10) – propozycja interpretacji* czyta Dz 3,1-10 jako Łukaszone wezwanie do przejścia od ekonomii Starego Testamentu do wiary w Chrystusa. Pozostałe pozycje w tej sekcji to: Dorota Muszytowska, *Wspólnotowy wymiar przebaczenia w świetle 2 Kor 2,5-11*; ks. Antoni Paciorek, *Przypowieść o zasianym ziarnie (Mk 4,26-29)*; ks. Paweł Podeszwa, *Dawidowe pochodzenie Jezusa według Apokalipsy Janowej*; ks. Stefan Szymik MSF, *Soteryjny wymiar wiary w Ewangelii św. Jana*; ks. Ryszard Maria Tomaszewski SSP, *Współczesne interpretacje J 14,6*; ks. Tomasz Tomaszewski, *Antycypacja żydowskiego procesu Jezusa w Ewangelii Janowej*; ks. Jan Załęski, *Analiza literacka i teologiczna relacji Lk o pobycie dwunastoletniego Jezusa w świętyni (Lk 2,41-51)*.

Zamykając dział Nowego Testamentu, warto jeszcze zwrócić uwagę na cztery artykuły. Książd Waldemar Rakocy CM (*Pawłowe doświadczenie Chrystusa pod Damazkiem: nawrócenie czy powołanie?*) proponuje rozumienie Pawłowego „nawrócenia” w obrębie pola semantycznego, jakie pojęcie to ma w Nowym Testamencie, gdzie oznacza przede wszystkim zwrócenie się ku Bogu w Chrystusie. W artykule poświęconym Ewangelii Jana (*Urząd arcykapłana w Ewangelii Janowej a hipoteza o kapłańskim pochodzeniu jej autora*) Svitlana Vyshnevskaja wskazuje na Jana Prezbitera jako nie tylko ostatecznego redaktora, ale także prawdopodobnego autora pierwotnej wersji czwartej Ewangelii. Dalej ks. Henryk Witczyk (*Fantazmatyczna geneza chrześcijaństwa – polemika z poglądami T. Polaka*) w dobrym, opatrzonym najnowszą bibliografią artykule polemizuje z poglądami T. Polaka, podkreślając historyczny charakter Ewangelii będących zapisem doświadczeń naocznych świadków Jezusa. Wreszcie Michał Wojciechowski w artykule zatytułowanym *Czynności symboliczne z Ewangelii a Jezus historii* dowodzi, w jaki sposób czynności symboliczne wskazują na Jezusa historycznego i stanowią punkt wyjścia do teologii sakramentalnej Kościoła.

W kolejnym dziale księgi pamiątkowej, zatytułowanym przez nas krytyka tekstualna oraz hermeneutyka biblijna, zmieścić można 5 pozycji. Marek Baraniak („*Tu mieszka Bóg*”. *Zapomniany kodeks biblijny M11106 ze zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego*) opisuje historię oraz specyfikę tekstu Biblii Hebrajskiej zawartego w średniowiecznym kodeksie M11106. Dwa artykuły poświęcone hermeneutyce Benedykta XVI w jej chrostocentrycznym i eklezjologicznym wymiarze to *Autentyczna hermeneutyka Biblii według papieża Benedykta XVI*, autorstwa bp. Henryka J. Muszyńskiego, oraz *Jezus*

z Nazaretu Josepha Ratzingera/Benedykta XVI w ocenie biblistów niemieckich i francuskich ks. Romana Bartnickiego. Ostatnie pozycje, które umieszczamy w tej sekcji, to artykuł o. Adama Ryszarda Sikory OFM *Niektóre nowatorskie elementy najnowszego przekładu Pisma Świętego* tzw. Biblii Paulistów, na przykładzie tekstów z czterech Ewangelii oraz ciekawy, choć pozostawiający niedosyt, bo za krótki, artykuł Urszuli Topczewskiej, *Hermeneutyka biblijna między wiedzą wspólną a indywidualnym doświadczeniem słowa*.

Sekcja ojcowie i pisarze chrześcijańscy mieści dwie interesujące pozycje. Ksiądz Krzysztof Bardski w artykule „*Kim jest ta, która wstępuje przez pustynię?*” *Symboliczno-alegoryczna interpretacja Pnp 3,6-11 Honoriusza z Autun* przedstawia twórczą, zakorzenioną w tradycji Ojców Kościoła, monastyczną lekturę Księgi Pieśni nad Pieśniami pióra Honoriusza z Autun. Z kolei ks. Stanisław Włodarczyk (*Interpretacja Rdz 1,26-27 według reprezentanta szkoły egzegetycznej Antiocheńskiej Jana Chryzostoma*) ukazuje wpływy hellenistyczne (stoicka szkoła Libaniosa) na egzegezę Rdz 1,26-27 Jana Chryzostoma.

Podobnie ciekawie jak sekcja patrystyczna prezentuje się dział obejmujący literaturę pozabiblijną, w której znajdujemy następujące artykuły (10): ks. Tomasz Kusz, *Trąd w żydowskich tekstach pozabiblijnych*; Krzysztof Mielcarek, *Święte Miasto w pismach Filona z Aleksandrii i Józefa Flawiusza*; ks. Piotr Ostański, *Ukryte życie Jezusa z Nazaretu i Jego misteria w świetle apokryfów, Talmudu, świadectw buddyjskich i Pisma Świętego*; ks. Marek Parchem, *Hymn do Stworzyciela – psalm mądrościowy z Qumran (11Q5 26,9-15)*; ks. Mariusz Rosik, *Nazarejczycy czy heretycy? W kwestii Birkat ha-minim* (odpowiedź na pytanie, czemu w tekście palestyńskim pojawiają się dwie grupy: *nocerim* i *minim*); ks. Paweł Rytel-Andrianik, *Tradycja Targumu Neofiti w Lb 21,6. Studium tekstu*; Leszek Wianowski, *Bóg i aniołowie w wybranych pismach apokaliptyki żydowskie*; ks. Jerzy Woźniak, *Targum Hiob 19,119 w Qumran*; Anna Kuśmirek, *Błogosławieństwo kapłańskie Lb 6,24-26 we wczesnej egzezie żydowskie*; s. Jolanta Judyta Pudelko PDDM, „*Stałyście się dziećmi Sary...*”, *Interpretacja 1 P 3,6 w świetle pism judaizmu około testamentalnego*. Autorzy wymienionych pozycji, często tłumacząc i ukazując struktury badanych tekstów pozabiblijnych, dostarczają bardzo ciekawego materiału do odczytania w nowym świetle fragmentów zarówno Starego jak i Nowego Testamentu.

I wreszcie w ostatniej już części, *varia*, umieszczamy interesujące pozycje związane generalnie ze światem Biblii jak: Adam Linsenbarth, *Tematyka biblijna w pierwszym atlasie świata Abrahama Orteliusa „Theatrum Orbis Terrarum”*; Barbara Strzałkowska, *Betlejem w wybranych tekstach wspomnień z Ziemi Świętej XIX-wiecznych polskich pielgrzymów*; ks. Ryszard Zawadzki, *Inspiracje i motywy biblijne w części wstępnej „Akatystu ku czci Bogarodzicy”*;

Beata Zbarachewicz, *Utworzenie Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie* oraz Zenon Ziółkowski, *Moja biblijna przygoda z Romanem Brandstaetterem*.

Jak ocenić tak obszerną pozycję jak *Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu?* Na pewno na uznanie zasługuje wysiłek redakcyjny włożony w powstanie książki pamiątkowej i zaangażowanie tak wielu autorów z różnych ośrodków naukowych. Niewątpliwym plusem tego dzieła jest różnorodność tekstów, jakie w nim znajdujemy. Jednocześnie przy takiej liczbie artykułów trzeba liczyć się z tym, że będą one na różnym poziomie. Poszukujący naukowych tekstów czytelnik może odkryć, że niektóre z pozycji mają formę zbyt prostych, krótkich „rozprawek na temat”. Grzechy, jakich dopuszczają się niektórzy autorzy to brak jasno zarysowanego problemu badawczego, struktury wyводу (brak punktów i podpunktów w tekście) oraz konkluzji i podsumowania. Pewne teksty przybierają formę prostej egzegezy lub studium leksykalnego danego fragmentu biblijnego, co też kłóci się z formą artykułu naukowego. Te krytyczne uwagi nie powinny jednak zepsuć ogólnie bardzo dobrego wrażenia, jakie sprawia książka pamiątkowa ku czci ks. prof. Waldemara Chrostowskiego. W tym niezwykle bogatym dziele zbiorowym można znaleźć sporo artykułów, które czyta się z przyjemnością i zainteresowaniem, bo starają się rozwiązywać problemy leksykalne lub teologiczne oraz rzucić nowe światło na naszą lekturę Biblii. Ogromnym atutem tej trzytomowej publikacji jest fakt, że wartościowe teksty znajdują tu badacze ze wszystkich niemal dziedzin biblijnych. Ostatecznie zatem monumentalne dzieło zbiorowe *Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu* koniecznie powinno znaleźć się w bibliotece każdego zainteresowanego Biblią i biblijnymi studiami.

ks. Marcin Kowalski, Lublin

Henryk DRAWNEL, *The „Aramaic Astronomical Book” (4Q208-4Q211) from Qumran. Text, Translation and Commentary*, Oxford University Press, Oxford 2011, ss. XVI + 505.

Ksiądz dr Henryk D r a w n e l SDB (1963) jest kapłanem Towarzystwa Salezjańskiego (1990). W latach 1983-1990 odbył studia filozoficzno-teologiczne w salezjańskim Wyższym Seminarium Duchownym w Krakowie, studiując także w seminarium salezjańskim w Cremisan, nieopodal Betlejem (1986-1988). Tytuł magistra teologii uzyskał na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego na podstawie pracy *Pojęcie życia w Księdze Ezechiela*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Ryszarda Rubinkiewicza SDB (1990). Po rocz-